

Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie
- nowe narzędzie działań prawnych organizacji pozarządowych
na rzecz ochrony przyrody i środowiska

Raport dotyczący projektowanej inwestycji pn.
Rekultywacja zalewiska pogórniczego
na terenie oddziału 58 c Nadleśnictwa Katowice

K a t a r z y n a S k o w r o Ń s k a

Katowice, czerwiec – sierpień 2008 r.

SPIS TREŚCI

I.	Zakres opracowania	3
II.	Metodyka pracy	3
III.	Teren badań	4
IV.	Wyniki	
	a. Herpetofauna	5
	b. Siedliska przyrodnicze	6
V.	Analiza wpływu inwestycji na herpetofaunę i siedliska przyrodnicze	8
VI.	Propozycja działania zapobiegawczego	9
VII.	Literatura	10
VIII.	Załącznik	11

OKŁADKA: Fot. 1. Zbiornik wodny na terenie Nadleśnictwa Katowice, Oddz. 58 c (Fot. K. Skowrońska).

I. ZAKRES OPRACOWANIA

Praca wykonana w ramach projektu pn. „Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie – nowe narzędzie działań prawnych organizacji pozarządowych na rzecz ochrony przyrody i środowiska” realizowanego przez Fundację Wspierania Inicjatyw Ekologicznych obejmuje badania terenowe oraz teoretyczne opracowanie wyników.

Celem pracy była inwentaryzacja chronionych gatunków herpetofauny i siedlisk przyrodniczych na terenie objętym projektowaną inwestycją pn. „Rekultywacja zalewiska pogórniczego na terenie Oddz. 58 c Nadleśnictwa Katowice”. Na podstawie uzyskanych wyników przeprowadzono analizę potencjalnych zagrożeń dla stwierdzonych gatunków płazów i gadów oraz siedlisk. Przedstawiono propozycję działania zapobiegawczego.

II. METODYKA PRACY

Badania terenowe realizowano w miesiącach maj – sierpień 2008 roku. Uwzględniono ponadto wyniki inwentaryzacji przeprowadzonych w latach ubiegłych.

W celu stwierdzenia obecności przedstawicieli herpetofauny prowadzono obserwacje wzrokowe zbiornika wodnego zarówno w dzień, jak również nocą, a także nasłuchiwano głosów płazów. Jednocześnie odnotowywano gatunki ptaków i roślin oraz określano siedliska przyrodnicze.

III. TEREN BADAŃ

Teren badań znajduje się na obszarze administrowanym przez Nadleśnictwo Katowice. Zbiorniki wodne na terenie Nadleśnictwa stanowią w znacznej części niecki osiadania, powstałe wskutek działalności górnictwa węgla kamiennego na tym terenie. Zaistniałe w wyniku niezamierzonej działalności człowieka zbiorniki wodne znajdują się w różnej fazie sukcesji naturalnej – od nowopowstałych zapadlisk z uschniętymi drzewami i bardzo ubogą florą i fauną wodną do kilkunastoletnich zbiorników charakteryzujących się bogactwem występujących tu zwierząt oraz roślin wodnych i nadbrzeżnych.

Lasy na terenie Rudy Śląskiej położone są pomiędzy zabudową mieszkaniową i przemysłową oraz siecią dróg i linii kolejowych. Lokalizacja na terenie silnie zurbanizowanym i uprzemysłowionym sprawia, że tutejsze siedliska leśne znajdują się pod znaczną presją odwiedzających je ludzi oraz działających w sąsiedztwie zakładów przemysłowych. Przykładem nieustannie zachodzących przeobrażeń tego terenu jest osiadanie terenu ponad wyrobiskami górniczymi i powstawanie niecek osiadania.

Oddział 58 c zajmuje powierzchnię 0,93 ha. Powstały na tym terenie zbiornik wodny stanowi ostoję zwierząt i roślin wodnych. W 2002 roku zbiornik objęty został programem pt. „Ochrona cennych miejsc rozrodu płazów w województwie śląskim” realizowanym przez Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura” w Bytomiu, jako stanowisko nr 46 pod opieką Gimnazjum nr 6 w Rudzie Śląskiej (Cempulik i in., 2002).

Fot. 2. Nadleśnictwo Katowice, Oddz. 58 c (Fot. K. Skowrońska).

IV. WYNIKI

a. Gatunki płazów i gadów

Na terenie Oddz. 58 c Nadleśnictwa Katowice stwierdzono obecność następujących gatunków płazów:

1. traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*,
2. traszka zwyczajna *Triturus vulgaris*,
3. ropucha szara *Bufo bufo*,
4. rzekotka drzewna *Hyla arborea*,
5. żaba trawna *Rana temporaria*,
6. żaba moczarowa *Rana arvalis*,
7. żaba wodna/jeziorkowa *Rana esculenta/lessonae*.

Gady reprezentowane są na tym terenie przez zaskrońca *Natrix natrix*.

Fot. 3. Żaba zielona – wodna/jeziorkowa (Fot. K. Skowrońska).

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną wszystkie płazy i gady podlegają w Polsce ochronie prawnej.

Spośród płazów występujących na inwentaryzowanym terenie traszka grzebieniasta [Kod Natura 2000: 1166] jest gatunkiem wymienianym w Załączniku II Dyrektywy Rady

92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory oraz Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczania obszarów Natura 2000. Na terenie Górnego Śląska gatunek ten jest skrajnie zagrożony i ginący (Czylok i in., 1996), natomiast w skali kraju posiada status gatunku bliskiego zagrożenia (Głowaciński, 2002).

Dla traszki grzebieniastej, jak również dla całej grupy płazów, największym zagrożeniem ze strony człowieka jest likwidacja i zanieczyszczanie stanowisk rozrodczych. Istnienie zbiorników wodnych, w których zwierzęta te mogą się rozmnażać, jest kluczowym czynnikiem warunkującym ich występowanie. Każdy zbiornik i ciek jest istotny, gdyż obecność środowisk wodnych w odpowiednim zagęszczeniu gwarantuje stabilność populacji. Płazy podejmują migracje pomiędzy miejscami rozrodu, żerowania i zimowania, jednakże występowanie ich związane jest z określonym obszarem. Położenie zbiorników wodnych na terenie lasu stwarza warunki dogodne dla przezimowania tych zwierząt pod butwiejącym drewnem, wśród opadłych liści (Zieliński, 2004).

Na terenie Oddz. 58 c płazy znajdują optymalne warunki rozwoju – zbiornik wodny stanowi miejsce rozrodu, natomiast jego leśne otoczenie zapewnia miejsce żerowania i przezimowania. Zbiornik wodny stanowi także istotne miejsce żerowiskowe dla zaskrońca.

b. Siedliska przyrodnicze

Na obszarze Oddz. 58 c Nadleśnictwa Katowice stwierdzono występowanie 4 typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory oraz Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczania obszarów Natura 2000:

1. brzegi lub osuszane dna zbiorników wodnych ze zbiorowiskami Littorelletea, Isoeto-Nanojuncetea [Kod Natura 2000: 3130] – na powierzchni ok. 300 m²,

2. starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami Nympheion, Potamion [Kod Natura 2000: 3150] – na powierzchni ok. 30 000 m²,

3. naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne [Kod Natura 2000: 3160] – na powierzchni ok. 100 m², z charakterystyczną rośliną – jeżogłówką najmniejszą *Sparganium minimum*,

4.torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością ze związku Scheuchzerio-Caricetea) [Kod Natura 2000: 7140] – na powierzchni ok. 100 m², z charakterystyczną rośliną – torfowcem *Sphagnum* sp.

Fot. 4. Torfowce (Fot. K. Skowrońska).

W celu zachowania wymienionych siedlisk przyrodniczych w dobrej kondycji konieczne jest utrzymanie środowiska wodnego na terenie ich występowania. Zachowane powinno zostać obecne ukształtowanie misy zbiornika o łagodnie opadających brzegach oraz jego leśne otoczenie (niedozwolone jest prowadzenie całkowitych wyrębów drzew). Istotne jest ponadto niedopuszczanie do zanieczyszczania zbiornika i jego sąsiedztwa odpadami i ściekami (Herbichowa, 2004; Hutorowicz, 2004; Klimaszyk, 2004; Popiela, 2004).

Niecka osiadania powstała na terenie Oddz. 58 c wskutek niezamierzonej działalności człowieka. Naturalne procesy przyrodnicze doprowadziły następnie do wykształcenia na tym obszarze cennego ekosystemu wodnego.

Zbiornik wodny wraz z przyległymi rowami stanowi miejsce rozrodu płazów. Teren ten stanowi ponadto miejsce lęgowe krzyżówki *Anas platyrhynchos*. Do ptaków przebywających na Oddz. 58 c należą również: dzięcioł duży *Dendrocopos major*, dzięciołek *Dendrocopos minor*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, rudzik *Erithacus rubecula*, kos *Turdus merula*, modraszka *Cyanistes caeruleus* i bogatka *Parus major*.

V. ANALIZA WPŁYWU INWESTYCJI NA HERPETOFAUNĘ I SIEDLISKA PRZYRODNICZE

Rekultywacja terenów, na których wystąpiły szkody górnicze, polega zazwyczaj na zasypaniu powstałych zbiorników wodnych, najczęściej przy użyciu skały płonnej. Przeprowadzenie w ten sposób projektowanej inwestycji dotyczącej rekultywacji zalewiska pogórniczego na terenie Oddz. 58 c spowoduje w sposób mierzalny następujące skutki:

- w odniesieniu do herpetofauny
 - ✓ zniszczenie siedliska gatunków chronionych,
 - ✓ zanik populacji gatunków chronionych na terenie badań oraz zmniejszenie ich liczebności i zagęszczenia w skali lokalnej,
 - ✓ brak możliwości rozmnażania się gatunków chronionych na terenie badań,
 - ✓ śmiertelność co najmniej części miejscowej populacji,
 - ✓ zmniejszenie powierzchni leśnej użytecznej dla gatunków chronionych,
 - ✓ pogorszenie możliwości ochrony gatunków chronionych, w tym możliwości uzyskania właściwego stanu ich ochrony.

- w odniesieniu do siedlisk przyrodniczych
 - ✓ zniszczenie chronionych siedlisk przyrodniczych,
 - ✓ utratę różnorodności biologicznej,
 - ✓ utratę specyficznych cech ich struktury,
 - ✓ zanik realizacji ich funkcji ekosystemowych,
 - ✓ utratę tworzonej przez nie różnorodności krajobrazowej,
 - ✓ pogorszenie stanu ochrony gatunków chronionych typowych dla chronionego siedliska przyrodniczego,
 - ✓ pogorszenie możliwości ochrony chronionego siedliska przyrodniczego, w tym możliwości uzyskania właściwego stanu jego ochrony.

VI. PROPOZYCJA DZIAŁNIA ZAPOBIEGAWCZEGO

W celu niedopuszczenia do zaistnienia szkody w środowisku, polegającej na likwidacji miejsca występowania chronionych siedlisk przyrodniczych oraz miejsca rozrodu chronionych gatunków herpetofauny, należy zachować obecny stan środowiska wodnego na terenie Oddz. 58 c Nadleśnictwa Katowice.

Nadleśnictwo Katowice i władze miasta Ruda Śląska powinni zadbać o zachowanie bioróżnorodności na terenie administrowanym przez Lasy Państwowe. Przeprowadzona w 2007 roku powszechna inwentaryzacja gatunków roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych, mających znaczenie wskaźnikowe przy ocenie stanu lasów, wykazała obecność gatunków i siedlisk wymienianych w Dyrektywie Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory. Wyniki tej inwentaryzacji powinny stanowić podstawę do zachowania cennego siedliska przyrodniczego roślin i zwierząt związanych ze środowiskiem wodno-błotnym.

Przeprowadzenie rekultywacji polegającej na zasypaniu skałą płoną niecki osiadania na terenie Oddz. 58 c, przy jednoczesnym pozostawieniu niewielkiego oczka wodnego nie zapewni odpowiednich warunków dla przetrwania wykazanych w niniejszej pracy gatunków i siedlisk. Negatywne byłoby oddziaływanie skały płonnej stanowiącej źródło zanieczyszczeń. Wiele roślin i zwierząt występujących w zbiorniku wodnym i na jego obrzeżach zostałyby również zasypanych w trakcie prowadzenia prac rekultywacyjnych. W promieniu kilometra brak jest alternatywnego zbiornika wodnego.

VII. L I T E R A T U R A

Cempulik P., Kokoszka K., Pająk A., Sochacka M., Wojtczak J. 2002. Płazy. Cenne miejsca rozrodu w województwie śląskim. Część I. PTPP „pro Natura”. Bytom.

Czylok A., Parusel J., Kuliński W. [red.] 1996. Czerwona lista kręgowców Górnego Śląska. W: Parusel J. [red.] Raporty i opinie. Tom 1. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. Katowice.

Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory.

Głowaciński Z. 2002. Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. IOP PAN. Kraków.

Herbichowa M. 2004. Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością ze związku Scheuchzerio-Caricetea nigrae). W: Hebrich J. [red.] Wody słodkie i torfowiska. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska. Warszawa. T. 2, s. 147-157.

Hutorowicz A. 2004. Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne. W: Hebrich J. [red.] Wody słodkie i torfowiska. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska. Warszawa. T. 2, s. 72-78.

Klimaszyk P. 2004. Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nympheion*, *Potamion*. W: Hebrich J. [red.] Wody słodkie i torfowiska. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska. Warszawa. T. 2, s. 59-71.

Popiela A. 2004. Brzegi lub osuszane dna zbiorników wodnych ze zbiorowiskami *Littorelletea*, *Isoeto-Nanojuncetea*. W: Hebrich J. [red.] Wody słodkie i torfowiska. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska. Warszawa. T. 2, s. 37-47.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną (Dz. U. z dnia 11 października 2004 r.).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczania obszarów Natura 2000 (Dz. U. Nr 94, poz. 795).

Zieliński P. 2004. Traszka grzebieniasta. W: Adamski P., Bartel R., Bereszyński A., Kepel A., Witkowski Z. [red.] Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska. Warszawa. T. 6, s. 289-293.

VIII. ZAŁĄCZNIK

Płyta CD zawierająca tekst niniejszej pracy oraz fotografie dokumentujące przyrodę na terenie Oddz. 58 c.